

זבחים ח

ADDENDUM

ערב ר"ה תשפ"ו

משה שווערד

1. תוספות מסכת זבחים דף ח עמוד א ד"ה מנחתם ונסכיהם
מנחתם ונסכיהם בלילה מנחתם ונסכיהם אפי' למחר - לאו מהאי קרא [קדריש].

• שפת אמת על זבחים דף ח/א

בתוס' ד"ה מנחתם ונסכיהם אפי' בלילה לאו מהאי קרא. כוונתם דאפי' בלילה לא אתיא מהאי קרא רק מקרא אחר נא דבר יום ביומו מלבד שבתות ה' כמ"ש התוס' במנחות (מ"ד ע"ב) ד"ה ומנחתם והאי קרא אתיא רק לאפילו למחר. והתוס' קצרו כאן וסמכו עמ"ש שם במנחות ע"ש. ובס' צ"ק הבין פ"י זר בכוונתם. מיהו הוא גופא קשיא כיון דגם בנזיר כ' ומנחתם ונסכיהם ל"ל תו מנחתו ונסכו. [וגם זה תי' התוס' שם בדיבור שאח"ז דמיתורא דקרא דריש ע"ש]:

• תוספות על מנחות דף מד/ב

מנחתם ונסכיהם (אפי') בלילה מנחתם ונסכיהם אפילו למחר. בפ"ב דתמורה (דף יד.) מוכח דלמחר נפקא לן דבר יום ביומו מלבד שבתות ה' ודרש הש"ס להביא על פסוק הרהוט בשני דרשות אע"ג דנפקי מקראי אחריני כי ההיא דשבח נעורים לאביה (קדושין דף ג.) וכן מוהתעלמת (ב"מ דף ל.) וכן ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה (גיטין דף כא:) וכן מותר הפסח ושלמים הבאין מחמת הפסח פ"ק דזבחים (דף ט.) ופ"ד דזבחים (דף לז.) ופרק התודה (לקמן פג:) ופ' מי שהיה טמא (פסחים דף צו:) ופ"ב דבכורות (דף טו.) דדריש אך ולא חלבו ומסיק רבא דאך לאותו ואת בנו הוא דאתא וחלבו מדמו נפקא וכן בשמעתין דתניא בבריית' זבח ונסכים ומסקינן דבסברא פליגי:

2. פני יהושע על ביצה דף ה/א

בגמרא ונתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין. אני לתמונה דמשום חלקול השיר היו דוחני כל המועדות מקביעתו האמיתי שהרי נראה חודש בזמנו, אלא דגדולה מזו מצינו שאפילו משום חיבוט הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים דחינו כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת והיינו משום דמועדים מסורים לב"ד דכתיב אתם אפילו מזיזין:

3. ספר אז ישיר - ירח האיתנים

❧ דינא רפיא לפי מדרגת העם

ומדברי הזוהר למדנו שישנם בעצם שני ימים ושני אופני דין בראש השנה, וא"כ יש להקשות מהו המקור לחידוש זה והלא בתורה ר"ה אינו אלא יום אחד, ומה שנהגו יום נוסף הוא מטעם ספק האם חודש אלול מעובר או לאו, ומחמת איחורם של העדים מלבוא וקלקול השיר הוא שתקנו חכמים שני הימים של ר"ה בתורת ודאי, וכמבואר בגמרא. וא"כ יש להקשות, כיצד ניתן לומר שהיום השני של ר"ה שונה במהותו מהיום הראשון, ושבוים זה יש דין נוסף שהוא דין רפה שעל ידו מתקיים העולם, וכמבואר בזוהר, והרי כפי שנתבאר כל כולו של היום השני אינו אלא מתקנת חז"ל ומטעמים הלכתיים בלבד.

הגרא"א דסלר (מכתב מואליהו, ח"ב עמ' 75-77) הרחיב בביאור שני ימי הדין של ראש השנה וסיים בדברים אלו:

בזמן הבית עדיין היו הלבבות בגדלותם והיה עיקר שאיפתם לשמה ... ועל כן רגיל היה ראש השנה להיות רק יום אחד, כעיקר הדין. ואם לפעמים ירדו ממדרגתם ונטו לצד החיצוניות, סיבבו מן השמים שיאחרו העדים לבוא, והיו להם שני ימים ראש השנה ... גם בבית שני אף שלא שרתה בו שכינה כמו בבית ראשון, מכל מקום בדרך כלל גברה הפנימיות על החיצוניות, כי הלא ראו קדושת בית המקדש והנסים כגון לשון של זהורית ... אבל לאחר החורבן בעוונותינו הרבים גברה החיצוניות על המעשים, ועל כן תיקנו לנו חז"ל יום שני של ראש השנה באופן קבוע.

כלומר, משך זמן יום הדין נקבע לפי המצב הרוחני של עם ישראל, כאשר עם ישראל נמצאים בדרגה גבוהה, כשהפנימיות גוברת על החיצוניות, כפי שאכן היה בזמן שבית המקדש היה קיים, הרי שדי להם לישראל ביום אחד של ר"ה, דהיינו יום אחד של דין רגיל, ואינם זקוקים ליום נוסף עבור דין רפה. אך לאחר החורבן, כשגברה החיצוניות על הפנימיות, הרי שכלל ישראל זקוקים ליום נוסף של דין רפה.

ולפי זה, כאשר היו עם ישראל ברמה רוחנית גבוהה לא הוזקקו להיות נידונים בדין רפה, ואז באמת היה נוהג ר"ה יום אחד בלבד. אולם, אף בזמנים טובים אלו כאשר ירדו מדי פעם ממדרגתם, היה הקב"ה מסבב שהעדים יבואו באיחור בכדי שיהיה נוהג ר"ה שני ימים, כדי שיוכל לדון אותם בדינא רפיא הנוהג ביום השני. כל זה היה בהיות הבית עומד על תלו, אך לאחר החורבן כאשר גברה החיצוניות באופן קבוע ועם ישראל נפלו ממדרגתם, הרי שהוזקקו לדין רפה בקביעות בכדי לזכות בדין, ועל כן תקנו חז"ל שני ימים לר"ה באופן קבוע.

ואף בספר מועדים וזמנים הנ"ל הזכיר רעיון דומה, וכתב שאפילו בזמן הבית היה הקב"ה מסבב לפעמים שיאחרו העדים או שלא יבואו ביום הראשון בכלל, כאשר היה צריך לרפות את הדינים. והוסיף שם: "ופשיטא שגם בא"י שפיר צריך היום שני ימים".

סוד הדין ביום השני של ראש השנה ❧ ————— • אז ישיר ❧ עה

ובבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ב' אות ב') הביא עפ"י כתבי האריז"ל לחלק בין ראש השנה בזמן הבית לבין ראש השנה בזמן הזה, שבזמן הבית יום אחד הספיק לתקן את הצריך תיקון, אבל משחרב בית המקדש זקוקים אנו לשני ימי ר"ה בכדי לתקן את כל הצריך תיקון, וז"ל:

עיין בפע"ח בזמן שביהמ"ק היה קיים היו יכולין ביום אחד לתקן פנימיות העולמות, סוד הנשמות וחיצוניות העולמות סוד עולמו"ת הכל ביום אחד. משחרב ביהמ"ק אין כח בידינו לתקן ביום אחד וצריכים ב' ימים, עכ"ד.

והמשיך הבני יששכר וכתב:

ולפי"ז נ"ל דגם בזמן שביהמ"ק היה קיים כשבאו עדים קודם המנחה וקדשו בי"ד את החדש, אז היה יכולת לעשות התיקון ביום אחד, משא"כ כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה שהוא שעתא דדינא, אז היו צריכים ב' ימים, כנ"ל.

ובדבריו מבואר, בדומה למה שכתבנו למעלה, שאף בזמן בית המקדש כאשר היו ישראל זקוקים לתוספת זמן לתקן את הצריך תיקון, היה הקב"ה מסבב שהעדים יאחרו ועל ידי זה זכו לשני ימי ר"ה.

לאור הנ"ל נראה, שהתורה קבעה את ראש השנה כחג בן יום אחד בלבד, משום שלכתחילה רצון ה' הוא שנעמוד ונזכה בדין ביום אחד ובדינא קשיא. אולם כאשר ישראל יורדים לרכמה רוחנית נמוכה יותר, הרי שלטובתם של ישראל שיוכלו לתקן את הצריך תיקון ולזכות בדין רפה, הקב"ה מסובב שהעדים יאחרו, וזאת בכדי שיהיו שני ימים של ר"ה שהם שני ימי דין. כאשר העדים מאחרים הוספת היום נעשית מטעמים הלכתיים, וכפי שקיבלו חז"ל את הלכות קביעות החודש, ומ"מ הטעם הנסתר לאיחור העדים הוא, בכדי

לז. וכ"כ עוד שם (אות ט"ו):

והנה בזמן שביהמ"ק היה קיים (עפ"י התורה) לא היה ר"ה רק יום אחד, כי היו יכולין לתקן כל התיקונים ביום אחד וכהיום מוכרחים אנחנו לעשות ב' ימים.

עו אַז ישיר • מאמרי ראש השנה

להוסיף לישראל יום דין נוסף יום שיש בו דינא רפּיא וכפי שנתבאר. לאחר החורבן כשחז"ל הבחינו בירידה הגדולה בדרגת עם ישראל, עמדו ותקנו לר"ה יום שני בקביעות, בכדי שתמיד יזכו לעמוד ולידון בדינא רפּיא.

4. ספר אַז ישיר-חגונה

חינוך הבנים בדרכו של אברהם אַז ישיר תקיג

חיי הנישואין, תחילת השנה, ואפילו תחילת כל יום ויום, תגרור אחריה את ההמשך לפי הדרך בה התחיל.

אַין אומרים שירה אלא על היין

ההקפדה על התחלה בשלימות השפיעה אף על ההלכה. במסכת ראש השנה (ל' ב') המושנה מתארת כיצד בתחילה היו מקבלים עדי קידוש החודש שראו את הלבנה במשך היום כולו עד שפעם אחת באו עדים בשעה מאוחרת ומחמת השעה המאוחרת נעשה קלקול בשיר של יום ששרו הלויים עד שתיקנו שלא יקבלו עדים מן המנחה ולמעלה, ולכן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה ביום הראשון של ראש השנה היו נוהגים שני ימים של ראש השנה, וז"ל המשנה:

בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש.

התוספות (ראש השנה ל' ב') התקשו כיצד התקלקלו הלויים בשיר, והרי את השיר של יום היו אומרים יחד עם ניסוך היין שאין שרים ללא ניסוך היין, וא"כ בראש השנה כשלא באו העדים היו יכולים להימנע מניסוך היין ומוכילא לא היו הלויים מתקלקלים בשיר שהרי אין שרים בלא ניסוך היין, וז"ל:

נתקלקלו הלויים בשיר... ומיהו יש לתמוה אמאי נתקלקלו בשיר והלא בשעת נסכים היה השיר כדאמרינן בכל דוכתא (ברכות דף לה.) אין אומר שירה אלא על היין... ויכול להמתין מלהביא נסכים עד הלילה או עד למחר כדאיתא בהקומץ זוטא... ונראה לי דלכתחלה יש להביא נסכים עם הזבח דאי מביא בלילה אין יכול לומר שירה.

תקיד ❧ אז ישיר • מאמרי חינוך הבנים

ולפי מזה שביארנו שיש להקפיד על התחלה בשלימות אף כאן, בתחילת השנה, בקשו להקריב את הקרבנות בדרך הטובה והראויה ביותר, באופן של לכתחילה, ולא לסמוך על היתר של בדיעבד, כי בתחילת דבר יש להקפיד במיוחד לקיימו בשלימות, ולכן עדיף לתקן שלא יקבלו את העדים ולנהוג יומיים יום טוב מאשר לבטל את ניסוך היין ואת שירת הלויים.

5. שערים מצויינים בהלכה

מחטאת חלב. עי' בפרש"י (ד"ה מי גמרי) דסתם חטאת קרי חטאת חלב משום דשכיחא טפי. [ובמס' סוטה טו. ד"ה חטאת, כתב רש"י טעם אחר, דפ' חטאת כתיב בתר "כל חלב וכל דם לא תאכלו"]. ובפי' הרא"ש (נדרים ד.) כתב, כי רוב שגגת כרת שנכשל בה אדם היא ע"י חלב המצוי תוך הבית. ועי' מזה גם בתורת חטאת (סוף הקדמה). ונ"ל להוסיף משום דמלאכת ניקור הוא קשה ביותר ואין כולם בקיאים כל כך כידוע.

6. שערים מצויינים בהלכה

מה להנך שכן אין להן שאלה. פרש"י אבל נזיר נשאל לחכם ועוקר נזירתו לפטור מן הקרבן. וקשה הא כל המוקדשין ישנם בשאלה כדאמרינן במס' שבעות (כד:) חוץ מבכור. ופי' בראש המזבח דהכא אין אנו דנין על גוף הקרבן אם איתא בשאלה, רק על חיוב גברא, דנהי דחכם עוקר הנדר, ובקרבן חטאת יכול הבעלים לשאול על הקדשו, מ"מ אין החכם עוקר חיוב גברא, ועכ"פ מחויב להביא קרבן אחר, משא"כ בנזיר שעוקר הנזירות ופטור מן הקרבן. ובשו"ת שו"מ (מהד"ג ח"ג סי' קלג) הביא בשם אביו, דהכא בא ליד כהן ולא מהני שאלה, אבל נזיר שואל על נזירתו. ועי' בהגהות מהרש"ם, ובאתון דאורייתא (כלל ז ד"ה אולם יש).

למה אין אומרים שמא ישאל על נזירותו – וא"כ הוי התראת ספק היא?

משה שווערד

1. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לג/א

תנו רבנן בטלו מבוטל דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו שאם כן מה כח ב"ד יפה ומי איכא מידי דמדאורייתא בטל גיטא ומשום מה כח ב"ד יפה שרינן אשת איש לעלמא אין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה אמר ליה רבינא לרב אשי תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות:

2. תוספות על גיטין דף לג/א

ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. הקשה ה"ר שמואל אם כן יחפה על בת אחותו וכשיבואו עדים שזינתה ישלח לה גט ויבטל שלא בפני שליח ופקעי קידושין ונמצא שהיא פנויה ואומר ר"י דלא קשה דאין לחוש אלא כשמחפה עליה שלא כדין אבל הכא כדין מחפה ומן התורה פטורה ועוד הקשה רבי' שמואל דהיכי מחייבין לעולם מיתה אשת איש שזינתה והא התראת ספק היא דשמא ישלח לה גט ויבטלנו ועוד יכולין ממזרים ליטרה [1] ואומר ר"ת דכי האי גוונא לא הוי התראת ספק דאזלינן בתר רובא ורוב אין מגרשין נשותיהן וכששולחין גט אין מבטלין [2] ועוד דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה דאם לא כן נזיר שהיה שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה דאם אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת (נזיר דף מב.) והא התראת

ספק היא שמא ישאל על נזירותו ומה שהקשה אם כן יחפה על בת אחותו ויכולין ממזרין ליטרה אי ידעין שלכך מתכוין לא מפקעין קדושין מיניה דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות אבל אם ברור לנו שלא נתכוין לכך לא חיישין אם יכולים ליטרה:

3. חידושי הרמב"ן מסכת כתובות דף ג עמוד א

ואיכא למימר התראת ספק ודאי לא הויא כיון דהשתא אשת איש גמורה ועדיין לא נעשה בה מעשה זזה, [3] ועוד שהמעשה תלוי ברשות אחרים שהוא הבעל ולא בידה, שהרי לענין נזיר ששתה יין לוקה ואע"ג דמצי מתשיל אנדריה, ולענין שבועה נמי אפי' אכלה כולה נשאל עליה וכל אימת דלא מתשיל עלה לוקה משום שבועת ביטוי ובשוגג מביא קרבן, והאשה שנדרה בנזיר והיתה מטמאה למתים לוקה את הארבעים ואע"ג דכי אתי בעל מצי מיפר לה ומיעקר ליה לנדרה למפרע, ואינו צריך לפנים.

4. מהרש"א חידושי הלכות מסכת גיטין דף לג עמוד א

בד"ה ואפקעינהו כו' אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחד ואחד כו' שמא ישאל על נזירותו כו' עכ"ל ה"מ לדקדק כן מא"ל אל תשתה פ"א דחייב אע"ג דהתראת ספק היא אלא שגירת לישנא דמתניתין דפרק שלשה מינין ופרק אלו הן הלוקין נקטו ולכאורה קשה הא ודאי ישאל על נזירותו כדי שלא ילקה והיאך מצינו נזיר שילקה [א] ויש ליישב דודאי בידעין בו שעבר על נזירתו במתכוין לחכם לא ישאל לו כדי שלא ילקה אבל התראת ספק מיהת איכא דשמא זה הנזיר יבא לחכם שלא ידע אם עבר על נזירתו וישאל לו וק"ל:

5. ספר טורי זהב על יו"ד - סימן שכג (ב)

(ב) ישאל לחכם כו'. כן מביא תשו' מי' הלכות זרעים בשם ספר המצות דע"י השאלה נעקרה קדושת החלה מעיקרא ... ועוד תמיה גדולה דאי מהני שאלה מחמת הפסד התערובות של חלה או תרומה היכן מצינו כרת בשוחט קדשים בחוץ או מיתה בידי שמים בתרומ' דודאי מיראת העונש ישאל לחכם ... אלא דבר ברור הוא דמחמת יראת העונש אין לו היתר כלל לשאול על נזירותו אלא דוקא אם יהיה לו באמת פתח וחרטה מצד עצמו של הנדר ועל זה אמרו התוס' שפיר דהוי ליה התראת ספק דשמא ימצא פתח וחרטה דכל שאומר מצד עצמו שהוא מתחרט מעיקר הנדר אף אם לא היה עובר עליו ונותן טעם לחזרה שלו ודאי אינו לוקה וכמו שמצינו בשוחטי חוץ שזכרנו וזה ברור ודברי הסמ"ג דכאן צריכין עיון גדול ליישב ואף שאיני כדאי לחלוק עליו מכל מקום חלקי אמרה נפשי שאין לסמוך על פסק זה ולהקל בשביל זה ובאולי גם הסמ"ג עצמו לא נתכוין אלא באם יש לו חרטה על עיקר החלה והועתק משמו בדרך זה:

6. שיעורי ר' דוד מסכת גיטין דף לג עמוד א

תקמג) מלקות דנזיר הוי אחר שכלה ימי נזירותו שאין יכול להשאל תוד"ה ואפקעניה וכו' ועוד הקשה רבינו שמואל דהיכי מחייבין לעולם מיתה אשת איש שזינתה, והא התראת ספק היא, דשמא ישלח לה גט ויבטלנו, וכו' נזיר שהיה שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה וכו' והא התראת ספק היא שמא ישאל על נזירותו. והקשה הגרעק"א אמאי הקשו רק משום התראת ספק עדיפא הו"ל להקשות אפי' למ"ד שמה התראה, אמאי לוקה הא בשעת המלקות גופיה עדיין הוי בספק שמא ישאל אח"כ ויתברר למפרע שלא יהא חייב מלקות. [בשלמא קושייתם על אשת איש שזינתה הוי רק משום התראת ספק, דאחר שהורגין אותה תו לא שייך כלל שישלח לה גט, וכל הקושיא הוי רק למ"ד לא שמה התראה, אבל בנזיר, הא קשה לכו"ע איך לוקה, שמא ישאל אח"כ כנ"ל]. [ב] וכתב הגרעק"א דנראה דבאמת אין מלקין אותו רק עד שכלה ימי נזירותו, דתו אינו יכול לישאל, דהא דקי"ל דאף אכלה כולה נשאלין עליה, היינו משום דעכ"פ חל התרת החכם לגבי העונש מלקות, אבל אחר שלקה דנסתלק ממנו העונש לא חלה ההתרה כלל, ומשו"ה שפיר יכולין להלקותו [אחר שכלה ימי נזירותו], דאין מניחין לו לישאל באמצע המלקות, ואחר המלקות תו אין יכול לשאול עליו, ע"ש.

7. שערים מצויינים בהלכה

אלא לזבח רבויא הוא. כתב בזבח תודה, דאפילו להמסקנא דמשני לזבח רבויא הוא, לא נתמעט עופות ומנחות, דלא גרע רבויא ממה דהוה דרשינן ע"י כלל ופרט וכלל, דהתם בודאי זבח לאו דוקא וכו'. [ובשפ"א כתב דצ"ע למסקנא אי כשר לשם עופות ומנחות כו'].